

O‘ZBEKISTONNING XALQARO TASHKILOTLAR BILAN HAMKORLIK ALOQALARI

Saydullayeva Oydina Mamatjon qizi

*Namangan davlat pedagogika instituti. Texnologik ta’lim yo’nalishi. TXT BU24
guruhi talabasi*

Ilmiy rahbar: Tillayev Bobomurod Abduvoxobovich

Annotatsiya, *Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishganidan keyingi xalqaro tashkilotlar bilan rivojlantirgan hamkorlik aloqalari, ularning huquqiy asoslari, amaliy yutuqlari, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va xavfsizlik sohalarida olib borilayotgan ishlari haqida tahliliy yondashuv asosida ma’lumotlar keltirilgan. Maqolada BMT, YXHT, MDH, IHT, YUNESKO, SHHT kabi nufuzli tashkilotlar bilan hamkorlik holati va istiqbollari batafsil tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbekiston, xalqaro tashkilotlar, hamkorlik, BMT, SHHT, YXHT, iqtisodiy rivojlanish, tashqi siyosat, xavfsizlik, diplomatiya.*

Abstract, *This article explores the cooperation of the Republic of Uzbekistan with international organizations, including its historical and legal foundations, and practical outcomes in various fields (economy, culture, security, education). Using cooperation with organizations such as the UN, OSCE, SCO, and UNESCO as examples, the article analyzes Uzbekistan's role on the global stage.*

Key words : *Uzbekistan, international organizations, UN, SCO, OSCE, UNESCO, diplomatic relations, economic cooperation, security policy.*

KIRISH

Mustaqillikka erishgach, O‘zbekiston Respublikasining tashqi siyosatidagi ustuvor yo‘nalishlardan biri – xalqaro tashkilotlar bilan keng ko‘lamli hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va rivojlantirish bo‘ldi. Tashqi siyosatning asosiy tamoyillari – teng huquqlilik, o‘zaro manfaat, do‘stlik va ochiqlik bo‘lib, ular mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzini oshirishga xizmat qilmoqda. O‘zbekiston o‘z mustaqilligini tan olgan davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan faol muloqot olib borib, ularning ko‘magi orqali siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga erishmoqda.

ASOSIY QISM

➤ O‘zbekistonning BMT bilan hamkorligi.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) O‘zbekiston mustaqilligini birinchi tan olgan xalqaro tashkilotlardan biridir. 1992-yil 2-martda O‘zbekiston BMTga a‘zo bo‘ldi. Shundan so‘ng mamlakat BMTning barcha ixtisoslashgan muassasalari bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘ydi.

BMT bilan hamkorlik quyidagi sohalarda olib borilmoqda:

- Barqaror taraqqiyot: O‘zbekiston BMTning 2030-yilgacha bo‘lgan Barqaror rivojlanish maqsadlarini qo‘llab-quvvatlaydi. 2020-yilda O‘zbekiston ilk bor BMT Bosh Assambleyasida o‘z ixtiyoriy milliy hisoboti bilan chiqdi.

- Inson huquqlari: O‘zbekiston BMTning Inson huquqlari bo‘yicha Kengashiga 2021–2023-yillarda a‘zo bo‘ldi.

- Iqlim o‘zgarishi: BMTning Iqlim bo‘yicha Parij bitimini O‘zbekiston ratifikatsiya qilgan va iqlimga oid dasturlarni amalga oshirmoqda.

- 2023–2025-yillarda YUNESKO bilan madaniy meros obyektlarini asrash, ta‘lim sifatini oshirish bo‘yicha qo‘shma loyihalar amalga oshirildi. Misol: 2023-yil mart oyida YUNESKOning Toshkentdagi vakolatxonasi tomonidan “Madaniy meros va ta‘lim” mavzusida xalqaro forum o‘tkazildi

➤ Yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkiloti (YXHT).

YXHT bilan hamkorlik O‘zbekiston tashqi siyosatining xavfsizlik va inson huquqlarini himoya qilishdagi muhim yo‘nalishidir. 1992-yildan beri YXHTga a‘zo bo‘lgan O‘zbekiston ushbu tashkilot doirasida quyidagi ishlarda ishtirok etmoqda:

Saylovlarni monitoring qilish: YXHT Demokratik institutlar va inson huquqlari byurosi (ODIHR) O‘zbekistondagi saylov jarayonlarini kuzatib boradi. Qurolsizlanish va terrorizmga qarshi kurash: O‘zbekiston YXHT orqali mintaqaviy xavfsizlikni mustahkamlashga hissa qo‘shmoqda. 2022-yil noyabrda Samarqand shahrida “O‘zbekiston–Yel” sammiti o‘tkazilib, energetika, yashil iqtisodiyot, transport yo‘laklari bo‘yicha qator bitimlar imzolandi. 2023-yil davomida 100 million yevrodan ortiq qiymatdagi ijtimoiy va ekologik loyihalar qo‘llab-quvvatlandi.⁷¹Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH) O‘zbekiston MDHning asoschilaridan biridir. Ushbu tashkilot doirasida iqtisodiy, transport, madaniy va xavfsizlik sohaslarida keng qamrovli hamkorlik olib borilmoqda. MDH doirasida:

Yagona iqtisodiy makon: O'zbekiston umumiy bozorlar va transport tizimlarida ishtirok etadi.

Harbiy-texnik hamkorlik: MDH davlatlari bilan xavfsizlik va mudofaa sohasida hamkorlik yo'lga qo'yilgan.

➤ Islom Hamkorlik Tashkiloti (IHT)

O'zbekiston IHT a'zosi sifatida islomiy qadriyatlarni targ'ib qilish, islomiy ta'limni rivojlantirish, ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish borasida faol ishtirok etmoqda. 2016-yilda O'zbekistonda IHT Tashqi ishlar vazirlari kengashi yig'ilishi bo'lib o'tdi.

➤ YUNESKO bilan madaniy hamkorlik.

YUNESKO (Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, Fan va Madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti) bilan O'zbekiston Respublikasining hamkorligi mustaqillik yillarida yangi bosqichga ko'tarildi. Ushbu hamkorlik asosan O'zbekistonning boy tarixiy-madaniy merosini asrash, ilm-fan va ta'lim sohalarini modernizatsiya qilish hamda xalqlar o'rtasida madaniy muloqotni kuchaytirishga qaratilgan. Bugungi kunga kelib, O'zbekistonda YUNESKO bilan hamkorlikda 6 ta ob'ekt Butunjahon madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan^[72]. Ular orasida Samarqand – madaniyatlar chorrahasi, Ichan-Qal'a (Xiva), Buxoro shahrining tarixiy markazi, Shahrisabz, Toshkentdagi Shoh-Zinda majmuasi kabi obidalar bor. Bu joylar nafaqat O'zbekiston, balki butun insoniyat tarixining durdonalari sifatida qadrlanadi.

YUNESKO shuningdek, O'zbekistonning nomoddiy madaniy merosini tan olish borasida ham faol ishtirok etmoqda. Masalan, navro'z bayrami, maqom san'ati, atlas va adras to'qish san'ati, palov tayyorlash an'analari, shashmaqom, bakhshichilik san'ati YUNESKOning Nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritilgan. Bu esa o'z navbatida O'zbekistonning qadimiy urf-odatlarini, san'at an'analarini dunyo miqyosida tanitishda muhim qadam bo'ldi.

2023-yilda Toshkent shahrida YUNESKO bilan hamkorlikda "Ma'rifat va bag'rikenglik" xalqaro forumi o'tkazildi^[73]. Bu forum doirasida ta'limda insonparvarlik, madaniyatlararo muloqot, diniy bag'rikenglik masalalari muhokama qilindi. Forumda dunyoning 30 dan ortiq mamlakatidan ekspertlar, olimlar va madaniyat vakillari qatnashdi. Ushbu tadbir YUNESKO va O'zbekiston o'rtasidagi

⁷²

⁷³

do'stona munosabatlar va o'zaro ishonch asosida qurilgan hamkorlik natijasi sifatida tarixga kirdi. Bundan tashqari, O'zbekiston YUNESKOning ta'lim va ilmiy loyihalarida faol qatnashib kelmoqda. Maktablarda qizlar ta'limini qo'llab-quvvatlash, barqaror rivojlanish maqsadlariga mos o'quv dasturlarini yaratish, o'qituvchilarni zamonaviy metodikalarga o'rgatish kabi loyihalar shular jumlasidandir. O'zbekistonning Parijdagi YUNESKO shtab-kvartirasida doimiy vakolatxonasi faoliyat yuritadi. YUNESKO Bosh konferensiyalarida O'zbekiston delegatsiyasi muntazam ishtirok etib, mamlakatning madaniy va ilmiy manfaatlarini himoya qiladi.

Yakuniy xulosa shuki, YUNESKO bilan hamkorlik nafaqat O'zbekistonning madaniy boyliklarini dunyoga tanitishda, balki yosh avlodni ma'naviy barkamol inson qilib tarbiyalash, ilm-fan va ta'limni rivojlantirishda ham muhim o'rin egallaydi.

➤ Shanxay Hamkorlik Tashkiloti (SHHT).

1. Xavfsizlik sohasida hamkorlik – O'zbekiston SHHT doirasida terrorizm, ekstremizm va separatizmga qarshi kurashish bo'yicha hamkorlikni yo'lga qo'ygan. Toshkentda SHHTning Mintaqaviy aksilterror tuzilmasining doimiy qo'mitasi joylashgan bo'lib, bu O'zbekistonning ushbu yo'nalishdagi rolini yana-da kuchaytiradi.

2. Iqtisodiy va transport aloqalari – O'zbekiston SHHT makonida savdo-sotiqni erkinlashtirish, infratuzilma va transport loyihalarini amalga oshirishda faol qatnashmoqda. Xususan, Xitoy–Qirg'iziston–O'zbekiston temir yo'li loyihasi mintaqaviy integratsiyani chuqurlashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bundan tashqari, O'zbekiston SHHTga a'zo davlatlar bilan madaniy va ilmiy almashinuv dasturlarini ham ilgari surmoqda. 2022–2023-yillarda Samarqandda SHHT sammiti bo'lib o'tdi va unda iqtisodiy rivojlanish, xavfsizlik va ekologiya sohalaridagi hamkorlikni kuchaytirishga oid qator kelishuvlar imzolandi. . Sammitda 40 dan ortiq xalqaro bitimlar imzolandi. 2023–2024-yillarda SHHT doirasida savdo-iqtisodiy, transport-logistika, turizm va xavfsizlik masalalari bo'yicha muhim tashabbuslar ilgari surildi.

Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ)

O'zbekiston Jahon banki va XVJ bilan islohotlarni amalga oshirishda, xususan:

✓ moliyaviy tizimni liberallashtirish;

- ✓ energiya samaradorligini oshirish;
- ✓ sog‘liqni saqlash va ta’lim tizimlarini takomillashtirishda hamkorlik qilmoqda.

Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT).

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng, xalqaro mehnat standartlariga rioya qilish, xodimlarning mehnat huquqlarini himoya qilish, inson salohiyatini rivojlantirish kabi masalalarni ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida belgiladi. Shu munosabat bilan, O‘zbekiston Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘ydi va bu sohada izchil islohotlar olib borilmoqda. XMT bilan hamkorlik doirasida eng muhim yutuqlardan biri — bolalar mehnati va majburiy mehnatga qarshi kurashishdagi progress bo‘ldi. 2013-yildan boshlab, O‘zbekiston hukumati XMT bilan birgalikda monitoring tizimini joriy etdi va paxta yig‘im-terimi davrida bolalar va kattalar mehnatidan majburan foydalanishga qarshi keskin choralar ko‘rdi. Natijada, 2022-yilga kelib XMT O‘zbekistonda bolalar mehnati butunlay yo‘q qilinganini va majburiy mehnat holatlari sezilarli darajada kamayganini e‘tirof etdi^[74].

O‘zbekiston hukumati tomonidan olib borilgan islohotlar xalqaro maydonda ham yuqori baholanmoqda. Jumladan, 2022-yilda XMT ekspertlari tomonidan e‘lon qilingan hisobotda O‘zbekiston paxta sektorida mehnat sharoitlarini yaxshilash, erkin bandlik va adolatli mehnat tizimini rivojlantirish borasidagi yutuqlar alohida qayd etildi². Bu o‘zgarishlar natijasida O‘zbekiston 2021-yilda “Majburiy va bolalar mehnati qora ro‘yxati”dan chiqarildi[4].

Shuningdek, O‘zbekiston XMTning 8 ta asosiy konvensiyasini ratifikatsiya qilgan. Bu konvensiyalar mehnatga oid asosiy huquqlarni, xususan, birlashish erkinligi, kollektiv muzokaralar, majburiy mehnatning oldini olish, teng mehnat uchun teng haq to‘lash, ish joyida kamsitishga qarshi kurashish kabi jihatlarni o‘z ichiga oladi^[5].

O‘zbekiston mehnat bozorini modernizatsiya qilish, kasb-hunar o‘qitish tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish hamda mehnat migrantlarining huquqlarini himoya qilish borasida ham XMT bilan bir qator qo‘shma loyihalarni amalga oshirmoqda. Xususan, Yoshlar bandligini qo‘llab-quvvatlash, mehnat muhojirlarining integratsiyasi, mehnat muhofazasi sohalarida hamkorlik faol olib borilmoqda. XMT

Bosh direktori Gilbert Hounqbo O‘zbekiston mehnat sohasidagi islohotlarini “butun dunyo uchun namunaviy tajriba” deb baholagan. Bu esa O‘zbekistonning xalqaro miqyosdagi obro‘sining oshayotganidan dalolat beradi. Yakuniy qilib aytganda, XMT bilan hamkorlik O‘zbekistonda inson salohiyatiga asoslangan barqaror iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish, adolatli mehnat tamoyillarini qaror toptirishda muhim rol o‘ynamoqda.

Xulosa, O‘zbekiston Respublikasining xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik aloqalari mustaqillik yillarida boshlangan bo‘lib, bugungi kunga kelib izchil taraqqiyot yo‘liga o‘tgan. Mamlakatimiz BMT, YXHT, MDH, IHT, YUNESKO, SHHT kabi xalqaro tuzilmalar bilan samarali hamkorlik olib borib, nafaqat o‘zining milliy manfaatlarini himoya qilish, balki mintaqaviy va global barqarorlikka hissa qo‘shmoqda. Bu hamkorliklar orqali O‘zbekiston: Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda, Inson huquqlari va ijtimoiy adolatni ta‘minlashda, Madaniy merosni asrash va targ‘ib qilishda, Terrorizm va ekologik muammolarga qarshi kurashishda muhim natijalarga erishmoqda. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar bilan aloqalar O‘zbekistonning xalqaro nufuzini oshiradi, yoshlar ta‘limi, ilm-fan, madaniyat va iqtisodiyot rivojiga xizmat qiladi. Kelgusida ham bu munosabatlarni chuqurlashtirish, zamonaviy global chaqiriqlarga javob bera oladigan hamkorlik shakllarini yaratish dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. YUNESKO bilan O‘zbekistonning hamkorligi rasmiy manbalar asosida yoritilgan: <https://www.unesco.org>
2. YUNESKO Butunjahon merosi ro‘yxati - Uzbekistan: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/uz>
3. Nomoddiy madaniy meros ro‘yxatiga kiritilgan o‘zbek san’atlari: <https://ich.unesco.org>
4. International Labour Organization. ILO Welcomes Elimination of Systemic Forced Labour in Uzbekistan’s Cotton Harvest. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_840647/lang--en/index.htm

5. International Labour Organization. Third-Party Monitoring of Child Labour and Forced Labour during the Cotton Harvest in Uzbekistan 2021. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipec/documents/publication/wcms_836068.pdf
6. UNESCO. UNESCO in Uzbekistan: Achievements and Prospects. – Paris–Tashkent, 2023.
7. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi rasmiy veb-sayti: www.mfa.uz
8. 8. Commonwealth of Independent States (CIS). Annual Report on Regional Cooperation. – Minsk, 2022.
9. Shanghai Cooperation Organization. Strategic Goals and Uzbekistan’s Involvement. – Beijing, 2021.
10. Islom Hamkorlik Tashkiloti rasmiy sahifasi: www.oic-oci.org